

ЈЕДАН ГРЧКИ НАТПИС ИЗ МАКЕДОНИЈЕ

ДА ЛИ ЈЕ ПОСТОЈАО ГРАД ΙΟΥΜΗΝΙΟΝ?

Међу античким споменицима које је објавио покојни Н. Вулић 1931 године налазе се и следећа два фрагмента једног натписа из Будур-Чифлика код Демир-Капије¹⁾:

а) ΗΠ
ΙΟΥΛΙ

б) ΑΣΤΟΝ
ΟΝΤΟΝ
ΥΜΝΑ
ΝΚΑΙ
ΙΝ

Ови фрагменти сами за себе не би могли да послуже као основа за реконструкцију натписа да није сачуван и један ранији, много потпунији препис тога натписа, који Вулић, према Димици, доноси заједно са поменутиим фрагментима²⁾:

Η ΠΟΛΙΣ
ΙΟΥΜΗΝΙΟΝ
ΣΤΙΑΣΤΟΝ
ΤΙΤΟΝΤΟΝ
ΟΥΜΝΑ
ΝΚΑΙ
ΙΝ

На основу ове копије, чију тачност потврђују фрагменти нађени на лицу места, Н. Вулић је, не покушавајући да реконструише натпис, закључио да је негде у близини места где је натпис нађен постојао град Иуменион, па је тај нови локалитет унео и у индекс географских имена у поменутој својој публикацији³⁾.

Неколико година доцније, у тексту Археолошке карте Југославије (лист Кавадарци) исти писац овако цитира овај

1) Н. Вулић, Антички споменици наше земље. Споменик Српске краљевске академије LXXI, Београд 1931, стр. 97, бр. 229.

2) М. Димица, 'Η Μακεδονία ἐν λίθοις φεγγυομένων... Атина 1896, стр. 341, бр. 307; Вулић, *ibidem*.

3) Вулић, н. д. стр. 257.

натпис: Ἡ πόλις Ἰουμήνιον . . . μίαι τὸν Τίτον τὸν γυμνα[σάρχου] καὶ . . .⁴⁾ Већ се из овога види да је Вулић сматрао као сигурно да се на натпису помиње град Иуменион, а то потврђује и његов кратки коментар у коме одбија идентификовање града Ἰουμήνιον са местом Idomenia које спомиње Табула Појтингеријана: „Nach Tabula Peutingeriana kann Ἰουμήνιον nicht Idomenia sein, da diese wegen der Entfernungsangabe weiter südlich zu suchen ist, und es nicht wahrscheinlich ist, daß diese Inschrift von solcher Ferne dahin gebracht worden ist“⁵⁾. Идентификовање ова два локалитета — Ἰουμήνιον и Idomenia — одбацује Вулић и у својој студији о географији Македоније у античко доба⁶⁾, у којој предлаже да се град Ἰουμήνιον локализује код места Оризарско Гробиште, недалеко од Будур-Чифлика, где су нађени трагови једног античког насеља.

У једној новијој студији о античким насељима на Средњем Вардару⁷⁾ И. Венедиков такође спомиње град Иуменион, усвајајући читање ἡ πόλις Ἰουμήνιον (sic) као поуздано, иако каже да се иначе ништа не зна о том локалитету.

Међутим, натпис о коме је реч био је први пут преписан и објављен још 1867 г. од стране J. G. Hahn-a⁸⁾. Већ тада је натпис био доста оштећен, али Hahn подвлачи да су сачувана слова била савршено читљива и да он гарантује тачност своје копије⁹⁾. Ево како натпис изгледа код њега:

H P O Λ I C
I O Y M H N I O N
M I A C T O N
T I T O N T O N
Γ Y M N A
O N K A I
I N

Са своје стране Hahn је такође најпре помислио на идентификовање града поменутог у нашем натпису са Идо-

⁴⁾ N. Vulić, Archäologische Karte von Jugoslawien: Kavadarci. Jugoslavischer Ausschuf des Internationalen Verbandes der Akademien, Beograd, 1938, str. 7.

⁵⁾ Вулић, *ibid.*

⁶⁾ Н. Вулић, Географија Јужне Србије у античко доба. Гласник Скопског научног друштва XI, Скопље 1938, стр. 12 сл.

⁷⁾ И. Венедиков, Земите по средния Вардар. Принос към античната география на Македония. Скопие 1943, стр. 45.

⁸⁾ J. G. Hahn, Reise durch die Gebiete des Drin und Wardar. Wien 1867, str. 165 i 355, br. 38.

⁹⁾ Hahn, н. д. стр. 165. Фрагменти натписа које је објавио Вулић доказују да читање Hahn-ово не може бити доведено у сумњу и да према томе његова копија може послужити као основа за реконструкцију текста. Што се тиче Димице, он не доноси ништа ново, већ једноставно преузима Hahn-ов препис за своју збирку.

менијом из Таб. Појт., али је увидео да је то идентификоване немогуће: у другом реду натписа јасно се могао прочитати облик $\Gamma\omicron\upsilon\rho\eta\gamma\iota\omicron\nu\omicron$, који никако није могао доћи на место облика $\Gamma\delta\omicron\upsilon\rho\eta\gamma\iota\omicron\nu\omicron$; не само δ које је недостајало између прва два слова, већ нарочито наставак $-\iota\omicron\nu$ уместо $-\acute{\iota}\omega\nu$ чинили су, по његовом мишљењу, ову замену немогућом¹⁰). Из овог правилног и значајног запажања није ни сам Hahn умео да извуче потребан закључак, и оно је остало неискоришћено и код познијих издавача. Читање $\eta\ \acute{\rho}\acute{\omicron}\lambda\iota\varsigma\ \Gamma\omicron\upsilon\rho\eta\gamma\iota\omicron\nu\omicron$ није довођено у сумњу. То је био, чини нам се, главни разлог што наш натпис досада није могао бити допуњен, ма да је, бар у време Hahn -ове транскрипције, био највећим делом добро сачуван и ма да се већ на први поглед показује као један почасни натпис врло распрострањеног типа.

Уствари, као што је то Hahn врло правилно приметио, иако није изричито рекао, кад бисмо у другом реду имали име једног града, то име би морало стајати у генетиву плурала (етникона), а не у номинативу. Према томе, имали бисмо $\eta\ \acute{\rho}\acute{\omicron}\lambda\iota\varsigma\ \Gamma\omicron\upsilon\rho\eta\gamma\iota\omicron\nu\omicron$, или боље, са чланом $\eta\ \acute{\rho}\acute{\omicron}\lambda\iota\varsigma\ \eta\ \tau\acute{\omega}\nu\ \Gamma\omicron\upsilon\rho\eta\gamma\iota\omicron\nu\omicron$. Да наведемо само неколико примера, од најближих: каже се $\Sigma\tau\upsilon\beta\beta\epsilon\rho\alpha\acute{\iota}\omega\nu\ \eta\ \acute{\rho}\acute{\omicron}\lambda\iota\varsigma$ ¹¹), а не $\Sigma\tau\upsilon\beta\beta\epsilon\rho\alpha\ \eta\ \acute{\rho}\acute{\omicron}\lambda\iota\varsigma$, $\eta\ \acute{\rho}\acute{\omicron}\lambda\iota\varsigma\ \eta\ \tau\acute{\omega}\nu\ \text{A}\rho\gamma\epsilon\sigma\tau\alpha\acute{\iota}\omega\nu$ ¹²), $\text{A}\lambda\lambda\omicron\mu\epsilon\nu\alpha\acute{\iota}\omega\nu\ \tau\eta\ \kappa\acute{\omega}\mu\eta$ ¹³) итд. Чак ако бисмо допустили да је назив града био у номинативу, члан не би могао бити изостављен. Међутим, и формула $\eta\ \acute{\rho}\acute{\omicron}\lambda\iota\varsigma\ \tau\acute{\omicron}\ \Gamma\omicron\upsilon\rho\eta\gamma\iota\omicron\nu\omicron$ изгледа нам необична и страна духу грчког језика.

Очигледно је, дакле, да морамо одустати од тога да реч $\Gamma\omicron\upsilon\rho\eta\gamma\iota\omicron\nu\omicron$ сматрамо именом града¹⁴). Кад то учинимо реконструкција натписа постаје лака и намеће се сама по себи.

Ако се не ради о имену града, $\Gamma\omicron\upsilon\rho\eta\gamma\iota\omicron\nu\omicron$ може бити, према месту које ова реч има у натпису, само име лица у чију је част тај натпис био подигнут. Да је то тачно, упркос томе што лично име $\Gamma\omicron\upsilon\rho\eta\gamma\iota\omicron\nu\omicron$ иначе није забележено у македонској ономастици, доказ налазимо у следећој речи. У трећем реду, како је добро приметио Hahn , . . . $\text{MIA}\Sigma$ је

¹⁰) Hahn , н. д. стр. 165.

¹¹) Уп. Вулић, Антички споменици наше земље. Споменик LXXI (1931) бр. 501.

¹²) Уп. Вулић, Антички споменици наше земље. Споменик Српске академије наука ХCVIII, Београд 1941—1948, бр. 363 и Споменик LXXI (1931) бр. 88.

¹³) Уп. Вулић, Споменик LXXI (1931) бр. 339 и 342. Уп. такође, на пример, $\Theta\epsilon\sigma\sigma\alpha\lambda\omicron\nu\iota\kappa\alpha\acute{\iota}\omega\nu\ \eta\ \mu\eta\tau\rho\acute{\rho}\omicron\pi\omicron\lambda\iota\varsigma\ \kappa\alpha\acute{\iota}\ \kappa\omicron\lambda\omega\nu\epsilon\acute{\iota}\alpha$. . . Димица, н. д. стр. 434, бр. 378. Оваквих примера могло би се навести још доста.

¹⁴) Натписи слични нашем, на којима име града није означено, су врло чести. Уп., на пример, три жртвеника које је град Тесалоники подигао Клаудију Менону ($\text{H}\ \acute{\rho}\acute{\omicron}\lambda\iota\varsigma\ \text{K}\lambda\alpha\upsilon\delta\iota\omicron\nu\omicron\ \text{M}\epsilon\nu\omicron\nu\alpha\ \tau\acute{\omicron}\nu\ \acute{\alpha}\rho\chi\iota\epsilon\rho\epsilon\alpha$. . .), С. Пелекидис, $\text{A}\pi\acute{\omicron}\ \tau\eta\nu\ \rho\omicron\lambda\iota\varsigma\ \kappa\alpha\acute{\iota}\ \tau\eta\nu\ \kappa\omicron\iota\nu\omega\nu\acute{\iota}\alpha\ \tau\eta\varsigma\ \acute{\alpha}\rho\chi\alpha\acute{\iota}\alpha\varsigma\ \Theta\epsilon\sigma\sigma\alpha\lambda\omicron\nu\iota\kappa\eta\varsigma$, Солун 1934, стр. 49 пр. 1 β. Уп. такође *ibid.*, пр. 1 в.

очигледно завршетак једног женског личног имена у генетиву. Узимајући у обзир број слова која недостају на почетку реда можемо, према томе, ову реч без колебања допунити као ΑΜΜΙΑΣ. Ἀρμία је македонско женско име које се често сусреће на натписима. Што се тиче филијације по матерњој линији, супротно ономе што је мислио Hahn, она није ретка у Македонији. Натписи нам показују да се овај примитивни обичај одржао чак и у римско доба¹⁵).

Међутим, наш Иумениос, Амијин син, у чију је част подигнут овај споменик, имао је и друго име. То име, римско име Τίτος, налазимо у четвртном реду, чији почетак треба допунити са καί: Ἰουμήνιον Ἀρμίας τὸν καὶ Τίτον. Дупла имена не претстављају реткост у Македонији¹⁶).

Последња три реда натписа садржавала су функцију и заслуге Иумениоса. У петом и шестом реду лако је било допунити реч γυμνα[σ]ίαρχον (Димица и Вулић). Мислимо да је на почетку петог реда могло стајати αὐτῆς, ма да незнатан остатак последњег слова ове речи, који се види на Hahn-овој и Димициној копији, не одговара квадратној сигми. Остаје последњи ред који се завршава са ΙΝ. Према смислу и броју слова која треба допунити, ништа не би, по нашем мишљењу, боље одговарало него εὐεργέτην. Стога ми предлажемо следећу реконструкцију натписа:

Η ΠΟΛΙΣ
ΙΟΥΜΗΝΙΟΝ
ΑΜΜΙΑΣΤΟΝ
ΚΑΙ ΤΙΤΟΝ ΤΟΝ
ΑΥΤΗΣ ΓΥΜΝΑ
ΣΙΑΡΧΟΝ ΚΑΙ
ΕΥΕΡΓΕΤΗΝ
↓

Према томе, град Иуменион (ή πόλις Ἰουμήνιον) није никад постојао. Остаје нам да кажемо о коме се граду ради у нашем натпису.

С обзиром на то да се у непосредној близини Будур-Чифлика, места где је нађен наш натпис, на отстојању од свега неколико километара, налазио антички град Stenai

¹⁵ На пр.: Ἀλέξανδρος καὶ Εἰσόβλιος οἱ Μαρκίας, ... Ἐσπερος Σμελέης, ... Ἰουλιος Καλλιμάτης (натпис из Едесе, Димица, н. д. стр. 32, бр. 1); πολιταρχοῦντων Σωσιπάτρου τοῦ Κλεοπάτρας, ... ταμίου τῆς πόλεως Ταύρου τοῦ Ἀρμίας τοῦ καὶ Ῥήγλου (натпис из Солуна, Димица, н. д. стр. 422, бр. 364).

¹⁶ Уп. натпис из Солуна цитиран у претходној примедби (Таύρου τοῦ Ἀρμίας τοῦ καὶ Ῥήγλου); затим Δημήτριος Φιλίππου ὁ καὶ Καπίων (натпис из Црништа у околини Прилепа, Вулић, Споменик ХCVIII, бр. 384), ἐφηβαρχοῦντος Δικαίου τοῦ Πετικίου τοῦ καὶ Ρούφου (натпис из Чепигова код Прилепа, Вулић, н. д. бр. 388, 389), Ἀπολλωνίου Ἀργεῖαι τῶν καὶ Μαξιμαί (натпис из Солуна, Димица, н. д. стр. 444, бр. 386).

(локализован са много вероватноће код Демир-Капије¹⁷), склони смо да верујемо да је и област Будур-Чифлика улазила у састав територије овог града, да је, другим речима, Иумениос био гимнасијарх и добротвор града Stenai, који му је подигао овај споменик и да, према томе, не треба тражити други град у овом крају.

Београд.

Фанула Папазоглу.

RÉSUMÉ

Fanula Papazoglu: UNE INSCRIPTION GRECQUE DE MACÉDOINE

La ville 'Ιουμήνιον a-t-elle existé?

Les éditeurs d'une petite inscription mutilée de Budur-Ciflik (Hahn, Dimitsas, Vulić) ont interprété le mot 'Ιουμήνιον (1.2) comme le nom de la cité (ή πόλις 'Ιουμήνιον) qui édifia ce monument. Rejetant l'identification de Iouménion avec l'Idoméniā de la Tabula Peutingeriana, Vulić localisa la polis Iouménion sans hésitation à l'endroit où cette inscription fut trouvée. Cependant, la forme ή πόλις 'Ιουμήνιον est impossible; la forme correcte serait ή πόλις τῶν 'Ιουμηνίων (avec l'ethnique). Aussi, 'Ιουμήνιον n'est pas un nom de ville, mais le nom de la personne ('Ιουμήνιος) honorée par ce décret. On restitue alors sans difficulté à la 1.3 la filiation par ligne maternelle ('Αρμίας), ensuite (11. 3 et 4) le second nom de Iouménios (τὸν καὶ Τίτον), et enfin (11. 5--7) ses fonctions et mérites (γυμνασιαρχὸν καὶ ἐβεργέτην). Nous proposons donc de restituer l'inscription comme suit: 'Η πόλις | 'Ιουμήνιον | ['Αρ]μίας τὸν | [καὶ] Τίτον τὸν | [ἀο]ρ[ή]ς | γυμνα | [σ]αρχο]ν καὶ | [ἐβ]εργέτη]ν.

Prešeren:

ORGLAR — ORGANOEDUS

Relinquit aevi, quo celebret deum,
usus inanes organicus miser
et flectit ad deserta gressum
cum fidibus citharaque curva.

Degens eremo centisonis suas
confundit odas dein avium choris
a mane, lux cum prima surgit,
noctis adusque reducta signa.

¹⁷) Vulić, Archäologische Karte von Jugoslawien: Kavadarci, стр. 4.